

DOI: <https://doi.org/10.15407/pp.64.363>

УДК 025.5:305

Ліна Чернявська,

молодший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: lina2014.cher@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7703-540X>

БІБЛІОТЕЧНІ УСТАНОВИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ УЧАСНИК ІНТЕГРАЦІЇ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В ЖИТТЯ ГРОМАД

У статті висвітлено участь бібліотечних установ як центрів освіти і просвіти громадян, досліджуються проблеми участі бібліотек в утвердженні основ гендерної рівності в інформаційному суспільстві. Акцентовано увагу на актуальності доведення принципів гендерної рівності до широкого загалу. Висвітлено роль бібліотек як активних учасників проєктів неформальної освіти жінок і дівчат. Розглянуто досвід системної роботи бібліотечних установ у пошуку нових підходів до співробітництва з користувачами та різними організаціями, зокрема із владними структурами, націлених на всебічний на розвиток особистості через сприяння просування принципів гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок. Розглянуто роль бібліотечних установ в умовах інформаційного суспільства у галузі соціально-правового інформування, зокрема у воєнний час, у тому числі з гендерних питань.

Ключові слова: гендер, бібліотечні установи, інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек, соціально-правове інформування, гендерна дискримінація.

Загальна постановка проблеми. Останнім часом тема гендерного балансу все частіше досліджується в Україні, Європі та у світі загалом. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків визнано в усьому світі найважливішим чинником досягнення сталого розвитку суспільства. Україна приєдналася до глобального процесу забезпечення «Цілей сталого розвитку до 2030 року» ООН. П'ятою ціллю сталого розвитку (ЦСР-5) є «Гендерна рівність», яка визначається як забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток [1]. Питання поваги до прав людини й основних свобод є одним із ключових принципів Конвенції ЮНЕСКО про охорону

та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. Вона передбачає, зокрема, свободу творчого самовираження, яка неможлива без рівного доступу жінок і чоловіків до культурного життя суспільства чи громади, культурних надбань і практик, можливостей рівної участі в розвитку культурного середовища загалом. І жінки, і чоловіки є творцями культурного продукту і його користувачами. Це вимагає включення гендерного аспекту в стратегії розвитку культури та конкретні заходи [2].

Метою дослідження є висвітлення ролі бібліотечних установ як активних учасників демократичних перетворень в Україні на шляху досягнення гендерної рівності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідженнях проблема трансформації бібліотечних установ в умовах формування інформаційного суспільства розглядалася низкою науковців як у теоретичних аспектах, так і з практичної точки зору. Зокрема дослідженню ролі бібліотек в інформаційному суспільстві присвячено праці Ф. Уэбстера, М. Бакленда, А. Галлімора. Розвиток діяльності бібліотеки як багатофункціонального дослідного центру досліджував О. Онищенко. М. Слободяник запропонував базову модель бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції. Розробці концептуальної моделі бібліотеки суспільства знань, діяльності бібліотек як центрів, що акумулюють сьогодні необхідну суспільству для його розвитку інформацію, яка продукується в Україні і за кордоном, присвячені дослідження В. Горового. Питання діяльності бібліотек із правового інформування в сучасному бібліотекознавстві досліджували Ю. Половинчак, О. Пестрцова та ін. Теми гендерних акцентів у соціологічних дослідженнях бібліотечної комунікації торкалися О. Чернишова, І. Ільяєва. Але досліджень, спрямованих на вивчення діяльності бібліотек у гендерному напрямі, небагато. Саме тому розвиток цієї теми є актуальним.

Методи дослідження. Методологія роботи базувалася на загальнонаукових принципах науково-інформаційної діяльності і полягала у застосуванні системного підходу до вивчення питання інтеграції гендерної парадигми в бібліотечну діяльність. Вона реалізувалася з використанням методів аналізу, синтезу, узагальнення. Комплексне поєднання загальнонаукових методів зі спеціальними, які є традиційними для досліджень з питань гендерної політики та гендерної демократії: соціологічний (щодо визначення аспектів гендеру), функціональний (щодо аналізу об'єктивних підстав для розподілу гендерних

ролей у суспільстві), інституціональний (щодо забезпечення гендерної рівності соціальними інститутами) і соціокультурний (у питанні розкриття механізму формування гендерних ролей у суспільстві), сприяло досягненню мети дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бібліотеки, які в сучасному суспільстві мають багатогранне значення, можуть сприяти реалізації ЦСР-5, пропонуючи: безпечне та привітне місце для зустрічей та спілкування; програми та послуги для задоволення потреб жінок і дівчат, зокрема стосовно їхніх прав чи здоров'я; доступ до інформації та інформаційно-комунікаційних технологій, що допомагають жінкам опановувати бізнесові навички та ін. Створення гендерних book-студій вільного спілкування сприятиме психологічному розвантаженню жінок та людей похилого віку, неактивних багатодітних жінок, а також жінок, які опинилися в складних життєвих обставинах [3]. При цьому при плануванні ініціатив бібліотечних установ акцентується увага на подіях, пов'язаних із правами жінок та реалізації їх потенціалу, розширенні участі жінок у суспільному житті: 11 лютого – Міжнародний день жінок і дівчат в науці; популяризація STEM-освіти; 1 березня – День без дискримінації; Відзначення у березні міжнародної ініціативи «Місяць жіночої історії»; 15 травня – Міжнародний день сім'ї; 2-га неділя травня – День матері; 3-тя неділя червня – День батька; 11 жовтня – Міжнародний день дівчат; 15 жовтня – Міжнародний день сільських жінок; 18 жовтня – Європейський день протидії торгівлі людьми; 25 листопада – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок. Початок Глобальної кампанії «16 днів проти гендерного насильства»; 18 грудня – День ухвалення Конвенції ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок.

Бібліотеки відкривають для себе нові моделі участі в просуванні соціальних перетворень у сучасному суспільстві, спрямованих на всебічний розвиток особистості. Вони долучаються до просвітницької діяльності з профорієнтації та професійної адаптації молоді. Так, у співпраці з центрами зайнятості та навчальними закладами, вони організовують ярмарки вакансій, ярмарки професій, дні робітничих професій, ПРОФ Fest тощо. Таким чином бібліотечні заклади стають містком між центрами зайнятості та громадянами, допомагаючи консультаціями щодо написання резюме. Крім того, бібліотеки надають можливості для самореалізації потенціалу економічно активного населення та розвитку креативної економіки, організовуючи «школи з основ підприємницької діяльності», де можна зробити бізнес-моделювання власної справи.

Ще одним важливим напрямом бібліотечної діяльності є сприяння освіті дорослих, що забезпечує підтримку особи протягом її кар'єри та життя. Дуже важливо, що сьогодні бібліотеки надають можливість професійної перекваліфікації та проходження дистанційних навчальних курсів з отриманням сертифікату [4].

Бібліотеки активно сприяють розширенню цифрових можливостей для жінок. Так, Українська бібліотечна асоціація у партнерстві з Академією цифрового розвитку в рамках проєкту ООН Жінки в Україні «Просування гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок в рамках реформи децентралізації в Україні», що фінансується Міністерством закордонних справ Канади, 21 січня 2022 р. розпочала ініціативу «Жінка – лідерка у цифровому просторі». Метою проєкту є допомога жінкам із вразливих груп населення подолати негативні економічні наслідки всесвітньої пандемії COVID-19 через використання цифрових платформ та інструментів, у тому числі ресурсів Єдиного порталу державних послуг «Дія». Експерти ООН Жінки в Україні вважають, що цифрові технології стають критичним інструментом для подолання обмежень та негативного впливу кризи, спричиненої пандемією. У рамках цього проєкту в січні – лютому бібліотекарі та працівники ЦНАПів із 13 пілотних громад проєкту та Києва взяли участь у першому етапі тренінгу з підготовки тренерів для «Цифрових менеджерів громади». Після завершення навчання учасники тренінгів надаватимуть консультації та підтримку, а також навчатимуть жінок цифрових навичок і використання цифрових платформ та інструментів, у тому числі ресурсів порталу «Дія». Проєктом передбачено облаштування в бібліотеках чотирьох територіальних громад (Недобоївська Чернівецької області, Луцька Волинської області, Бехтери Херсонської області та Краснопілля Сумської області) громадських просторів для жінок з безкоштовним доступом до інтернету. Бібліотеки отримали спеціальне обладнання, яке допоможе їм налагодити роботу як Хабу цифрової освіти, а саме: ноутбуки, проектор і проекційний екран, планшети, навушники, вебкамеру, маршрутизатор, спікерфон та штатив. 24 січня 2022 р. відбувся перший вебінар для майбутніх менеджерів цифрової освіти за проєктом «Жінка-лідерка в цифровому просторі» [5]. Звісно, на вчасному і повному втіленні в життя цих планів позначилася російська збройна агресія проти України, але хочеться вірити, що все задумане буде виконано.

Сучасна бібліотека є не лише зберігачем знань громади, вона дотична до розвитку своєї громади, усвідомлює свою відповідальність за стан громади, виявляє солідарність і бере на себе зобов'язання долучитися

до вирішення проблемних ситуацій. Бібліотеки сьогодні виступають об'єднувальним та зміцнювальним фактором життя громади передусім за умови координації своєї діяльності з іншими організаціями, а також у соціальному партнерстві з представниками владних, правоохоронних органів, органів охорони здоров'я, соціальних служб, професійних об'єднань, громадських і волонтерських організацій. Сьогодні робота бібліотечних установ стає все більше комплексною, орієнтованою на різні соціально-вікові категорії та неформальні молодіжні угруповання.

Про це свідчить досвід зарубіжних і вітчизняних бібліотек. Так, у вересні 2020 р. Відділ публічних програм Американської бібліотечної асоціації (ALA) оголосив про те, що надасть близько 2 млн дол. США у вигляді грантів малим та сільським бібліотекам усіх типів, щоб долучитися до розв'язання нагальних проблем у своїх спільнотах. У рамках програми «Бібліотеки, що трансформують громади: фокус на малих і сільських бібліотеках» (Libraries Transforming Communities (LTC): Focus on Small and Rural Libraries) понад 600 бібліотек отримали по 3 тис. дол. для використання в інноваційних цілях для задоволення місцевих потреб. Гранти покрили цілу низку витрат, від придбання точок доступу Wi-Fi, засобів індивідуального захисту до фінансування заходів із залучення місцевого населення. Так, Окружна бібліотека імені Анни Вест Ліндсі, м. Картервілл, штат Іллінойс, використала свій грант для взаємодії з підлітками міста, вивченню їх потреб та створенню відповідних програм і бібліотечних колекцій. Бібліотека: створила Громадську раду молоді, до якої увійшли місцеві лідери та студенти; організувала книжковий клуб графічних романів, які висвітлюють такі теми, як громадянські права, расові питання, гендерна нерівність, спільнота LGBTQIA+, імміграція та бідність [6].

Українські бібліотеки також знаходять нові форми залучення до життя громад. У 2021 р. через карантинні обмеження, спричинені пандемією COVID-19, було вирішено започаткувати новий формат проведення Міжнародного фестивалю «Книжковий Арсенал». Разом із Всеукраїнською громадською організацією «Українська бібліотечна асоціація» фестиваль запросив долучитися до нього українські бібліотеки в рамках спільного проєкту «Книжковий Арсенал у твоїй бібліотеці». Завдяки цьому 187 бібліотек у різних регіонах України стали учасницями заходу. Частина подій відбулася в онлайн-форматі, що дало змогу значно розширити коло учасників та надало можливість дистанційним відвідувачам стати активними учасниками фестивалю. Таким чином мешканці багатьох місцевих громад на майданчиках бібліотек-учасниць

долучилися до однієї з найяскравіших культурних подій України. Бібліотекам захід додав позитивного іміджу, продемонструвавши їх роль і значення як культурних центрів своїх громад. Зокрема, Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва долучилася до стріму «Канон українських письменниць: давні та нові імена», під час якого розповідалося про вітчизняних авторок XIX ст. та 1920–30-х років. Його учасниці: літературознавиця, членкиня журі премії «Книга року ВВС», співзасновниця Київського інституту гендерних досліджень В. Агеєва, координаторка програми «Гендерна демократія» Фонду ім. Гайнріха Бьоля А. Довгопол, українська співачка та телеведуча І. Борисюк яскраво розповіли про долю і особистісний світ українських письменниць, спонукали до читання їхніх творів. Під час заходу було презентовано книгу «Бунтарки: нові жінки і модерна нація» (упорядниці В. Агеєва), акцентувалося на тому, що такі українські письменниці, як Леся Українка й Ольга Кобилянська, Марко Вовчок, Наталя Кобринська, Софія Яблонська та інші активно відстоювали право жінки на самовизначення, змінювали традиційне ставлення до ролі жінки в суспільстві [7].

У січні 2020 р. Пункт європейської інформації Костянтинівської центральної міської публічної бібліотеки (ЦМПБ) приєднався до кінопоказів фестивалю «Єврофест: кіно для кожного» – кінофестиваль європейських фільмів, створений для підвищення толерантності та рівності в українському суспільстві, а також розширення можливостей дозвілля для людей з інвалідністю. На фестивалі в Костянтинівській ЦМПБ були показані фільми, які торкалися різних аспектів інклюзивності – віку, раси, гендеру, сексуальної орієнтації, тощо. «Єврофест» організовано за підтримки програми Culture Bridges, яка фінансується Європейським Союзом у межах впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, здійснюється Британською Радою в Україні у партнерстві з EUNIC – Мережею національних інститутів культури Європейського Союзу. У бібліотеці відбувся «**Тиждень швейцарського кіно**» (вперше онлайн!). Подія була організована Embassy of Switzerland in Ukraine / Посольство Швейцарії в Україні спільно з Arthouse Traffic. У 2020 р. фестиваль зосереджується на гендерній рівності. Протягом 2020 р. фахівцями КЗК «ЦСПБ» (Комунальний заклад культури «Централізована система публічних бібліотек») подано заявки на участь у проєктах: онлайн-заявка «**Дослідження потреб українських неурядових організацій та публічних бібліотек в інформаційно-комунікаційних технологіях**» від Ресурсного центру ГУРТ (форма-онлайн). Бібліотечні фахівці також взяли участь у написанні заявки на отримання грантової

підтримки (Проект USAID «Економічна підтримка Східної України») зі створення на базі Центральної міської публічної бібліотеки Денного ресурсного центру для постраждалих від гендерно зумовленого та домашнього насилля [8].

Наступною актуальною темою, до якої сьогодні долучаються бібліотечні установи, є інтеграція гендерної проблематики в освітянську систему, що в майбутньому визначатиме гідні умови життєдіяльності жінок та чоловіків, рівноправності їхнього буття. В Україні з вересня 2008 р. діє Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні (спільний проєкт ЄС, Шведського агентства з питань міжнародної співпраці та розвитку (Sida) та Програми розвитку ООН). Програма сприяє впровадженню гендерних стандартів в освіту, поданню гендерно-збалансованої інформації у підручниках та освітніх програмах, розробці гендерно-чутливих програм для студентів педагогічних ЗВО.

У ЗВО бібліотеки знаходять свої форми взаємодії з університетською спільнотою, зокрема – студентством, організуючи проведення різнопланових, тематично актуалізованих круглих столів. Корисним є досвід Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету. Як виявилось, найбільш цікавими темами цих круглих столів для студентства стали, насамперед, актуальні віяння професійного плану, гендерна психологія та трендові явища сучасного науково-освітнього простору. Так, у ХНМУ за ініціативою та безпосередньою участю НБ ХНМУ відбулися круглі столи «Психологічні диференціації професійного становлення лікаря в гендерному аспекті» (2021) – обговорювали медичні та соціальні наслідки хвороб, які називають епідемією сучасного суспільства, проблеми гендерних взаємовідносин у медичній освіті та професійному становленні майбутніх лікарів, поради психолога щодо гендерних питань [9].

У 2021 р. Національна наукова медична бібліотека України в співпраці з ВГО «Українська бібліотечна асоціація» і за партнерської підтримки кафедри загальної і медичної психології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця провела відкриту онлайн-лекцію «Постковідні синдроми: гендерні та вікові аспекти» [10].

У висвітленні правових питань цікавим є досвід роботи бібліотек Кіровоградської області (бібліотеки Кіровоградщини – одні з кращих в Україні щодо висвітлення правових і в тому числі гендерних питань). Тут є певний стандарт роботи, який включає: роботу з фондом правових документів (поповнення, популяризація, аналіз використання); бібліографічну роботу; співпрацю з правоохоронними органами; активну

діяльність публічних центрів регіональної інформації (ПЦРІ) та інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), соціальна роль яких полягає перш за все у створенні умов вільного й повного задоволення інформаційно-правових запитів користувачів; участь у проєкті «Мережа пунктів доступу громадян до публічної інформації органів державної влади» (Мережа ПДГ); організацію роботи громадських приймалень на базі бібліотек; наочні форми роботи (виставки, тематичні куточки, полицьки, папки тощо); співпраця з місцевими громадськими організаціями, клубами, спілками, чия діяльність дотична до правової тематики; в окремих випадках – діяльність правових клубів при бібліотеках (правовий лекторій «Феміда» при Новоархангельській ЦРБ, клуб «Правова планета» у Бобринецькому районі, Гендерна школа у Маловисківському районі, правовий клуб «Віче» в Олександрівському районі, морально-правовий клуб «Підліток» при Новоукраїнській ЦРБ); публікації правовиховної тематики в ЗМІ; власна видавнича діяльність (буклети). Тематики правових інформаційних і виховних бібліотечних заходів різноманітна: День прав людини; права дітей; право на соціальний захист (пільги, пенсії тощо); права жінок; захист від насильства; сімейне право. Звертає на себе увагу і тенденція до розширення кола подій, до яких приурочені заходи: «16 днів проти насильства», Дня прав людини, Європейського тижня місцевої демократії, Тижня толерантності. За формою заходи правової тематики різноманітні та розраховані на різні потреби й категорії учасників: лекції, бесіди, уроки і години права, заходи з елементами гри та змагання (для дітей та молоді), вікторини, зустрічі зі спеціалістами, тренінги, виставки. Переважають активні форми, які дають можливість отримання зворотного зв'язку. У бібліотеках склалися добрі традиції співпраці з місцевими відділами та управліннями юстиції, працівники яких допомагають в організації роботи громадських приймалень, відвідують заходи, проводять роз'яснювальну роботу. Позитивний вплив на стан правоосвітньої роботи також має взаємодія з управлінням у справах сім'ї, молоді і спорту, відділом освіти ОДА, радами ветеранів, районними центрами соціальних служб для молоді та центрами зайнятості населення. В окремих випадках є і позитивні приклади співпраці з громадськими організаціями (у Знам'янському районі – з Миською організацією Спілки юристів України та НГО «Дія», на базі Миської центральної бібліотеки Знам'янської міської ради створено громадську організацію Знам'янський міський «Інформаційно-освітній жіночий клуб») [11].

З метою вивчення рівня обізнаності користувачів з гендерної культури бібліотеки-філії МЦБС провели обласне соціологічне дослідження

«Обізнаність населення Кіровоградської області з гендерної культури». Аналіз анкет свідчить про необхідність гендерної освіти на всіх етапах становлення особистості, формування її гендерної компетентності. Бібліотеки спільно з Управлінням патрульної поліції проводять заходи з метою підвищення правової свідомості дітей та молоді. Серед них, зокрема, тренінг «Насильству – стоп!» щодо правових аспектів Закону України № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та механізмів його дії. Під час години спілкування «Гендерна рівність: вчора, сьогодні, завтра» поліцейські розповідають про гендерні ролі в соціумі [12].

Кіровоградська обласна бібліотека для юнацтва ім. Є. Маланюка в співпраці з Головним територіальним управлінням юстиції у Кіровоградській області популяризує серед молоді обговорення гендерних питань, шляхів запобігання насильству в межах лекторію «Молодь і право» з висвітленням стереотипів професійної діяльності чоловіків та жінок, їх ролі в суспільних відносинах, критеріїв щодо досягнення успіху й оплати праці, обміном думок та моделюванням різних ситуацій стосовно прояву гендеру в суспільстві.

Бібліотеки долучаються до питань гендерної рівності та протидії домашньому насильству через проектну діяльність. У 2019 р. бібліотекарі Олександрійської міської ЦБС отримали проект «Платформа 3-Д: добра, довіри, досвіду», підтриманий Міжнародною організацією з міграції та профінансований Європейським Союзом. У рамках проекту було створено Вітальню довіри «Кава та бесіда», головним завданням якої є налагодження діалогу всередині громади, сприяння поліпшенню громадської безпеки та попередження насилля в сім'ї та школі. Учасники Вітальні – представники незахищених верств Олександрійської громади: діти з багатодітних та малозабезпечених сімей, сироти, «складні» підлітки; жінки, які страждають від насилля чоловіків; самотні матері. Залучення до бесід відповідних фахівців (психологів, юристів, лікарів, працівників поліції тощо), облаштування окремого, ізольованого, тихого приміщення в бібліотеці допомагає слухачам Вітальні побороти внутрішні страхи, попередити загрози життю, врятувати, знайти однодумців та друзів [13].

Бібліотечні працівники Олександрійської районної централізованої бібліотечної системи спільно з громадською організацією «Олександрійський гендерний інформаційний центр» реалізували проекти, що сприяють забезпеченню рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. У результаті проекту «Активна жінка – успішна громада» в чотирьох сільських бібліотеках (Добронадіївська, Червонокам'янська, Ново-

разька центральна, Олександрівська) діють центри громадської активності жінок. Активні жінки ініціюють і реалізують локальні місцеві ініціативи, дехто з них має намір балотуватися в депутати місцевих громад, або стали ініціаторками створення громадських організацій на теренах району.

Бібліотеки області проводять інформаційно-просвітницьку роботу за допомогою тренінгової діяльності. Зокрема, працівники комунального закладу «Районна бібліотека Долинської районної ради» для старшокласників міста провели тренінгове заняття «Скажемо “ні” насильству», Гайворонська центральна районна бібліотека – «Я захищаю себе від гендерної дискримінації», працівники централізованої бібліотечної системи м. Кропивницького організували професійний клуб «Bookлідер», учасники якого використовують у своїй діяльності антидискримінаційну гру «Бути жінкою», покликану через ігрову форму пропрацювати стереотипи щодо ролі жінок у суспільстві та показати способи протидії дискримінації.

Збройна агресія проти України у 2022 р. докорінно змінила країну, і бібліотечне життя в тому числі. В умовах воєнного часу бібліотечна спільнота долучилася до боротьби з російськими загарбниками і допомоги вимушеним переселенцям. Як відомо, жінки та діти становлять переважну більшість серед внутрішньо переміщених осіб [14]. Зокрема, у м. Татарбунари (Одеська обл.) представниці місцевої публічної бібліотеки спільно з Волонтерським центром м. Татарбунари взяли участь у практичному навчанні для жінок та дівчат із числа ВПО, а також людей, які прийняли чи планували прийняти у себе вимушених переселенців. Спільно з представницями Татарбунарської міської ради, бібліотеки та місцевої лікарні проведено тренінг з надання послуг під час воєнного стану, інформаційної грамотності та подолання стресового стану в умовах війни. У навчанні взяли участь 62 жінки-ВПО різного віку, правові потреби яких зумовлені як економічними, соціальними факторами, так і впливом воєнних дій та необхідністю покинути своє житло з міркувань безпеки [15].

В умовах воєнного часу в бібліотечних закладах не проводяться масові заходи та засідання клубів за інтересами (більшість заходів відбувається дистанційно), але в регіонах із спокійною та контрольованою ситуацією бібліотеки продовжують надавати традиційні бібліотечно-інформаційні послуги. Діяльність бібліотечних закладів спрямована на відновлення духовних сил громадян, на порятунок від жахів та хаосу війни. Так, Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоу-

чителів слов'янських Кирила і Мефодія – партнера ГО «ЖІНКИ плюс» – пропонує безкоштовні аудіоресурси, де можна знайти книжки в різних жанрах. Це реальна допомога людям у подоланні тривожного стану сучасних реалій і наповнення життя світлими емоціями [16].

Звертає на себе увагу ініціатива Дніпропетровської обласної бібліотеки для дітей, яка взяла участь у Zoom-конференції «Жінки – письменниці в сучасній українській літературі», яку організувала Дніпропетровська обласна бібліотека для молоді імені М. Светлова. Обговорювалася роль жінки-письменниці в сучасній українській літературі та нові, продиктовані війною теми. Участь у заході взяли громадська діячка, член Національної спілки письменників України, Національної спілки журналістів України Е. Заржицька (модератор заходу), письменниці Н. Довгопол, І. Баковецька-Рачковська, І. Пасько [17].

Нині дуже актуальною є популяризація величної ролі української жінки у воєнний час, і презентація в бібліотеках книг такого змісту є дуже важливою. У цьому зв'язку жвавий інтерес викликала творча зустріч із воєнною кореспонденткою, авторкою книги «Дівчата зрізають коси» Є. Подобною, яка відбулася в Полтавській обласній бібліотеці для юнацтва імені Олеса Гончара. Книга написана в жанрі документальної прози і висвітлює саме ту проблематику, яка хвилює жінку на війні. «Дівчата зрізають коси» – це спогади 25 жінок-воячок, які брали участь у російсько-українській війні в складі Збройних сил України та добровольчих підрозділів у 2014–2018 рр. Її підготовлено в межах проекту Українського інституту національної пам'яті «Усна історія АТО». Видання опинилося серед переможців Всеукраїнського рейтингу «Книжка року» на Львівському форумі книговидавців та отримало Національну премію України імені Тараса Шевченка. Знайомство з такими творами дає глибинне розуміння нинішніх подій, надихає на переосмислення не лише гендерних ролей, а й через призму жіночого погляду глибше осягнути такі поняття як українська ідентичність, національні цінності [18].

Національна юридична бібліотека Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) у співпраці з Інститутом інформаційних технологій НБУВ започаткували роботу інформаційно-аналітичного ресурсу «Біженці та вимушено переміщені особи | refugees and internally displaced persons». Проект містить структуровану базу даних, що відображає національні та міжнародні напрацювання у сфері захисту прав вимушених переселенців, їх інтеграції у нові приймаючі громади, використання соціального потенціалу внутрішньо переміщених осіб, широке залучення ВПО до розвитку територіальних громад. Ресурс розра-

хований на внутрішньо переміщених осіб, фахівців державних та регіональних органів управління, місцевого самоврядування, представників територіальних громад, громадських організацій, бібліотечних установ, науковців, освітян, а також усіх зацікавлених у розв'язанні проблем ВПО [19].

Також Національна юридична бібліотека НБУВ готує бюлетень оперативних матеріалів на базі аналізу правової електронної інформації «Громадська думка про правотворення», який був створений з метою розширення доступу до правових інформаційних ресурсів та їх ефективного використання всім категоріям громадян. Тепер у воєнний час він містить аналітичні матеріали з актуальних питань життя держави в умовах воєнної агресії, зокрема розслідування злочинів, скоєних російськими окупантами на сексуальному ґрунті на території України, проблем насильницької депортації українських громадян до РФ та ін.

Висновки та практичне значення. Таким чином, бібліотеки як унікальні соціальні інституції, що можуть бути включені в усі сфери людського життя, мають величезний потенціал розв'язання проблем на шляху досягнення гендерної рівності. Вони впливають на суспільну свідомість шляхом поширення актуальних знань з гендерних питань завдяки проведенню широкого спектра заходів, виконуючи координаційні, інформаційні та освітні функції щодо просування державної гендерної політики. Нині, в умовах війни, бібліотеки доносять до широкого загалу роль жінок і їхній значний внесок у захист Вітчизни від ворога, доносять важливу правову інформацію, допомагають жінкам-ВПО інтегруватися в нові громади, пристосуватися до нових умов життя, гармонізувати внутрішній емоційний стан у цей непростий час.

Очевидним є те, що кожна бібліотека шляхом вивчення потреб своєї громади може сприяти меті досягнення гендерного паритету, викоріненню негативних гендерних стереотипів у суспільстві. Бібліотеки постійно працюють над впровадженням у практику своєї діяльності нових форм і методів, спрямованих на підвищення рівня інформаційної грамотності громадян, зокрема, жінок. Таким чином бібліотечні установи трансформуються в ефективні інструменти поширення якісної наукової, освітньої інформації з гендерних питань для широкого загалу. Це є запорукою сталого розвитку творчого потенціалу, підвищення соціальної активності та громадянської свідомості кожної людини і суспільства в цілому.

Список бібліографічних посилань

1. Мінсоцполітики розробило проект Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2030 року. *Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20573.html> (дата звернення: 28.08.2021).
2. Штайнер А. Заява до Міжнародного жіночого дня – 8 березня 2022 р. *ПРООН в Україні*. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/speeches/2022/statement-on-international-womens-day--8-march-2022.html> (дата звернення: 07.03.2022).
3. Методичні рекомендації до планування роботи бібліотек області на 2022 рік. *ОУНБ імені І. Франка*. URL: <https://lib.if.ua/prof/?p=-2846> (дата звернення: 21.09.2021).
4. Лагута Л. Соціальне партнерство бібліотек запорука сталості та розвитку людського капіталу громади. *Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого*. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=3936> (дата звернення: 08.07.2020).
5. Адаменко М. Розширення цифрових можливостей для жінок. *Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого*. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=5441> (дата звернення: 01.02.2022).
6. Лагута Л. Діалоги, що сприяють змінам. *Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого*. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=5458> (дата звернення: 31.01.2022).
7. Ярмоленко О. Посольство Х Книжкового Арсеналу в Миколаївській обласній бібліотеці для юнацтва. *Миколаївська обласна бібліотечна асоціація*. URL: <https://moba.net.ua/news/posolstvo-h-knyzhkovogo-arsenalu-v-mykolayivskij-oblasnij-bibliotetsi-dlya-yunatstva/> (дата звернення: 04.11.2021).
8. Публічні бібліотеки: професіоналізм+креативність=сучасна бібліотека. *Сайт Костянтинівської міської ради*. URL: https://konstrada.gov.ua/images/image/2021/03/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_2020_.pdf (дата звернення: 08.02.2021).
9. Киричок І., Серпухова В., Озеркіна О., Заговора М. Круглі столи як дієвий формат комунікації університетської бібліотеки і студентства : *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матеріали IV наук.-практ. конф., м. Харків, 26–27 жовт. 2021 р.* С. 46–52. URL: http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/300143/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_2021.pdf (дата звернення: 10.12.2021).

10. Кирій С. Створення привабливого інформаційного простору бібліотеки за допомогою сучасних інформаційних технологій. *Тенденції розвитку медичних бібліотек України і виклики сучасного інформаційного суспільства : матеріали XX ювіл. міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 19–20 трав. 2021 р.* С. 26–28. URL: https://library.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/Book_Medlib_Conference_200_290_2021.pdf (дата звернення: 18.05.2021).

11. Федорова Т. Правоосвітня діяльність бібліотек області: інформаційна та соціальна складові. *Бібліотечна орбіта Кіровоградщини.* 2014. Вип. 6. С. 72–76. URL: <https://library.kr.ua/wp-content/uploads/2021/02/orbita6.pdf>

12. Звіт про роботу бібліотек МЦБС міста Кропивницького за 2020 рік. МЦБС міста Кропивницького. URL: <http://citylib.kr.ua/about/dosagnenja> (дата звернення: 19.01.2022).

13. Дубина Л. Стан інформаційно-просвітницької роботи в бібліотеках області щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та протидії домашньому насильству. *Бібліотечна орбіта Кіровоградщини.* 2020. Вип. 12. С. 58–63. URL: <https://library.kr.ua/wp-content/uploads/2021/02/orbita12.pdf> (дата звернення: 02.02.2021).

14. Кожна шоста людина в Україні була внутрішньо переміщена. *МОН в Україні.* URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/kozhna-shosta-lyudyna-v-ukrayini-bula-vnutrishno-peremishchena> (дата звернення: 22.04.2022).

15. Жінки з вразливих груп навчалися базовим інструментам правового самозахисту. *Громадський Простір.* URL: <https://www.prostir.ua/?news=zinky-z-vrazlyvyh-hrup-navchalys-bazovym-instrumentam-pravovoho-samozahystu>. (дата звернення: 23.04.2022).

16. Безкоштовні аудіоресурси для дорослих і дітей. *Громадська організація «Жінки плюс».* URL: <https://womenplus.com.ua/news/bezkoштovni-audioresursi-dlya-doroslih-i-ditej/> (дата звернення: 26.04.2022).

17. Дороніна Т. Зум – зустріч «Жінки – письменниці в сучасній українській літературі». *Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей.* URL: <http://biblio-child.dp.ua/713-zum-zustrich-zhinky-pismennitsi-v-suchasniy-ukrajinskij-literaturi> (дата звернення: 29.04.2022).

18. У Полтаві відбулася творча зустріч з авторкою книги «Дівчата зрізають коси». *Інтернет-видання «Полтавщина».* URL: <https://poltava.to/project/6862/> (дата звернення: 06.06.2021).

19. Біженці та вимушено переміщені особи. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.* URL: http://nowar.nbuv.gov.ua/cgi-bin/nowar/search.exe?I21 DBN=nowar_subject&P21 DBN=nowar&C21 COM=T (дата звернення: 24.03.2022).

References

1. Minsotspolityky rozroblylo proekt Derzhavnoi stratehii zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhynok i cholovikiv do 2030 roku [The Ministry of Social Policy has developed a draft State Strategy for Equal Rights and Opportunities for Women and Men until 2030]. *Ofitsiynyi sait Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy – Ministry of Social Policy of Ukraine. Official site* [in Ukrainian]. Retrieved August 28, 2021, from <https://www.msp.gov.ua/news/20573.html>
2. Shtainer, A. (2022). Zaiava do Mizhnarodnoho zhynochoho dnia – 8 bereznia 2022 r. [Statement for International Women’s Day – March 8, 2022]. *Sait PROON v Ukraini – UNDP in Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved March 7, 2022, from <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/press-center/speeches/2022/statement-on-international-womens-day-8-march-2022.html>
3. Metodychni rekomendatsii do planuvannia roboty bibliotek oblasti na 2022 rik. [Methodical recommendations for planning the work of regional libraries for 2022]. *Sait Ivano-Frankivskoi oblasnoi universalnoi naukovoï biblioteky imeni I. Franka – Site of Ivano-Frankivsk Regional Universal Scientific Library named after I. Franko* [in Ukrainian]. Retrieved September 9, 2021, from <https://lib.if.ua/prof/?p=2846>
4. Lahuta, L. (2020). Sotsialne partnerstvo bibliotek zaporuka stalosti ta rozvytku liudskoho kapitalu hromady [Social partnership of libraries is a guarantee of sustainability and development of human capital of the community]. *Sait Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. Yaroslava Mudroho – Website of the Yaroslav the Wise National Library of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved July 8, 2020, from <https://oth.nlu.org.ua/?p=3936>
5. Adamenko, M. (2022). Rozshyrennia tsyfrovyykh mozhlyvostei dlia zhynok [Expanding digital opportunities for women]. *Sait Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. Yaroslava Mudroho – Website of the Yaroslav the Wise National Library of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved February 1, 2022, from <https://oth.nlu.org.ua/?p=5441>
6. Lahuta, L. (2022). Dialohy, shcho spryiaiat zminam [Dialogues that promote change]. *Sait Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. Yaroslava Mudroho – Website of the Yaroslav the Wise National Library of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved January 31, 2022, from <https://oth.nlu.org.ua/?p=5458>
7. Yarmolenko, O. (2021). Posolstvo Kh Knyzhkovoho Arsenalu v Mykolaivskii oblasnii bibliotetsi dlia yunatstva [Embassy of the 10 th Book Arsenal in the Nikolaev regional library for youth]. *Sait Mykolaivskoi*

oblasnoi bibliotechnoi asotsiatsii – The site of the Nikolaev Regional Library Association [in Ukrainian]. Retrieved November 4, 2021, from <https://moba.net.ua/news/posolstvo-h-knyzhkovogo-arsenalu-v-mykolayivskij-oblasnij-bibliotetsi-dlya-yunatstva/>

8. Publichni biblioteki: profesionalizm +kreatyvnist = suchasna biblioteka [Public libraries: professionalism + creativity = modern library]. *Sait Kostiantynivskoi miskoi rady – The site of the Constantine City Council* [in Ukrainian]. Retrieved February 8, 2021, from https://konstrada.gov.ua/images/image/2021/03/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_2020_.pdf

9. Kyrychok, I., Serpukhova, V., Ozerkina, O., Zahovora, M. (2021). Round tables as an effective format of communication between the university library and students. *Biblioteki i suspilstvo: rukh u chasi ta prostori: materialy IV nauk.-prakt. konf., m. Kharkiv, 26–27 zhovt.* (pp. 46–52) [in Ukrainian]. Retrieved December 10, 2021, from http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/30014/3/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_2021.pdf

10. Kyrii, S. (2021). Creating an attractive information space of the library with the help of modern information technologies. *Tendentsii rozvytku medychnykh bibliotek Ukrainy i vyklyky suchasnoho informatsiinoho suspilstva: materialy XX yuvileinoi mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Uzhhorod, 19–20 trav.* (pp. 26–28) [in Ukrainian]. Retrieved May 18, 2021, from https://library.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/Book_Medlib_Conference_200_290_2021.pdf

11. Fedorova, T. (2014). Legal education of regional libraries: information and social components. *Bibliotechna orbita Kirovohradshchyny – Library Orbit of Kirovohrad Region, 6, 72–76* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://library.kr.ua/wp-content/uploads/2021/02/orbita6.pdf>

12. Report on the work of libraries of the City Centralized Library System of the city of Kropyvnytskyi the city of Kropyvnytskyi for 2020. *Miska tsentralizovana bibliotechna systema mista Kropyvnytskoho – Kropivnitskoho City Centralized Library System* [in Ukrainian]. Retrieved January 19, 2022, from <http://citylib.kr.ua/about/dosagnenja>

13. Dubyna, L. (2020). The state of informational and educational work in the libraries of the region on ensuring equal rights and opportunities for women and men and combating domestic violence. *Bibliotechna orbita Kirovohradshchyny – Library Orbit of Kirovohrad Region, 12, 58–63* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://library.kr.ua/wp-content/uploads/2021/02/orbita12.pdf>

14. Kozhna shosta liudyna v Ukraini bula vnutrishno peremishchena [One in Six People Internally Displaced in Ukraine]. *The International Organization*

for Migration (IOM) in Ukraine [in Ukrainian]. Retrieved April 22, 2022, from <https://ukraine.iom.int/uk/news/kozhna-shosta-lyudyna-v-ukrayini-bulavnutrishno-peremishchena>

15. Zhinky z vrazlyvykh hrup navchalys bazovym instrumentam pravovoho samozakhystu [Women from vulnerable groups learned the basic tools of legal self-defense]. *Hromadskyi Prostir – Public Space* [in Ukrainian]. Retrieved April, 23, 2022, from <https://www.prostir.ua/?news=zhinky-z-vrazlyvykh-hrup-navchalys-bazovym-instrumentam-pravovoho-samozahystu>

16. Bezkoshtovni audioresursy dlia doroslykh i ditei [Free audio resources for adults and children]. *Hromadska orhanizatsiia “Zhinky plus” – Women’s Plus NGO* [in Ukrainian]. Retrieved April 26, 2022, from <https://womenplus.com.ua/news/bezkoshtovni-audioresursi-dlya-doroslih-i-ditej/>

17. Doronina, T. (2022). Zum – zustrich “Zhinky – pysmennytsi v suchasni ukraïnskii literaturi” [Zoom – meeting “Women writers in modern Ukrainian literature”]. *Sait Dnipropetrovskoi oblasnoi biblioteky dlia ditei – The site of the Dnipropetrovsk Regional Library for Children* [in Ukrainian]. Retrieved April 29, 2022, from <http://biblio-child.dp.ua/713-zum-zustrich-zhinki-pismennitsi-v-suchasnij-ukrajinskij-literaturi>

18. U Poltavi vidbulasia tvorcha zustrich z avtorkoiu knyhy “Divchata zrizaiut kosy” [A creative meeting with the author of the book “Girls cut braids” took place in Poltava]. *Internet-vydannia “Poltavshchyna” – Poltavshchyna Online Publication* [in Ukrainian]. Retrieved June 6, 2021, from <https://poltava.to/project/6862/>

19. Bizhentsi ta vymusheno peremishcheni osoby [Refugees and internally displaced persons]. *Sait Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Site of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved March 24, 2022, from http://nowar.nbuv.gov.ua/cgi-bin/nowar/search.exe?I21 DBN=nowar_subject&P21 DBN=nowar&C21 COM=T

Стаття надійшла до редакції 15.04.2022.

Lina Cherniavska,

Junior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Hosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: lina2014.cher@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7703-540X>

Library Institutions as an Effective Participant in the Integration of a Gender Approach into Community Life

The article presents a study of library activities aimed at ensuring gender equa-

lity in modern society, in particular overcoming negative gender stereotypes, digital inequality. The available means to solve these problems through the use of libraries potential are systematized, in particular in the study of ways to integrate gender as a social construct into national legislation and legal guarantees to combat gender discrimination.

The participation of libraries in educational activities on vocational guidance and professional adaptation of young people, and promoting adult education, has been studied. Attention is drawn to the positive experience of libraries in providing citizens with opportunities for professional retraining and distance learning courses with a certificate.

The experience of library institutions in eliminating gender barriers in various spheres of public life, in particular, in the field of ICT, has been studied. Particular attention is paid to the work of libraries in the framework of the UN project Women in Ukraine «Promoting Gender Equality and Empowerment of Women in the framework of decentralization reform in Ukraine». Special attention is paid to the work of libraries in helping women from vulnerable groups to overcome the negative economic consequences of the global COVID-19 pandemic through the use of digital platforms and tools, including resources of the Action portal.

Forms of involvement of Ukrainian and foreign library institutions in the life of their communities are analyzed. Positive experience of libraries' participation in solving problem situations of communities under the condition of coordination of their activities with other organizations, as well as in social partnership with representatives of government, law enforcement, health care, social services, professional associations, public and volunteer organizations, is considered.

The participation of libraries in the integration of gender issues into the educational system, as well as activity of library institutions in covering legal, in particular, gender equality issues, using the case of informational and educational work of libraries in Kirovohrad region, is presented.

The changes in library life in time of Russia's aggression against Ukraine in 2022 are studied.

Keywords: gender, library institutions, information and communication activities of libraries, social and legal information, gender discrimination.